

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

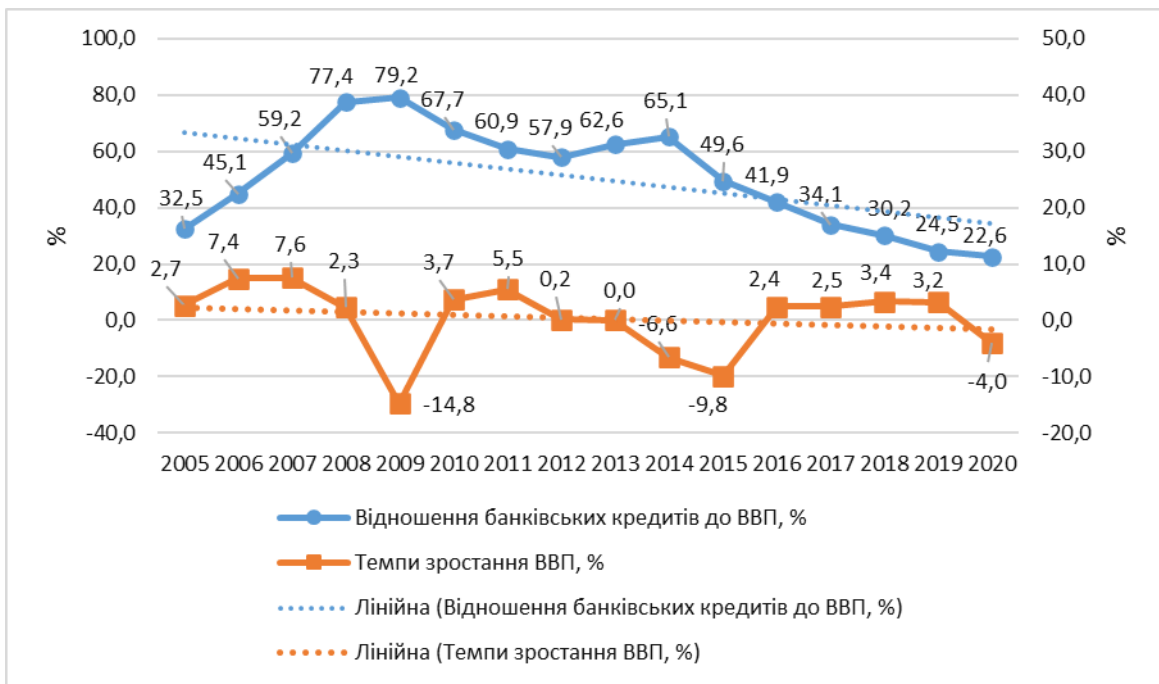
Приплив іноземного банківського капіталу, розвиток кредитування фізичних та юридичних осіб, впровадження банківських інновацій в сферу розрахунково-касового обслуговування сприяло перетворенню національної банківської системи в основний драйвер розвитку економіки України. Проте в 2014 році внаслідок внутрішніх політичних дисбалансів та агресії Російської Федерації проти України в банківській системі розпочалася нова криза, окремі аспекти якої тривають й сьогодні.

Зростання цін, валютного курсу разом із зменшенням доступу вітчизняних підприємств до світового ринку грошей і капіталу внаслідок зниження суверенного рейтингу нашої держави призвело до зниження ділової активності та падіння ВВП. В цій ситуації варто було б використати резерви внутрішніх інвестицій у вигляді банківських кредитів, однак спрямованість грошово-кредитної політики на подолання немонетарної інфляції монетарними методами, а фіскальної – на фінансування споживчих видатків шляхом випуску ОВДП призводить до активізації ефекту витіснення приватних інвестицій.

З 2016 року динаміка банківського кредитування в національній валюті почала відновлюватися, однак в 2020 році знову відбувся спад, який пов'язаний з наслідками пандемії COVID-19. Тобто кредитна підтримка підприємств України була суттєво обмежена, що безумовно позначилося на загальних макроекономічних тенденціях. Особливо негативні тенденції в сфері банківського кредитування відображає коефіцієнт фінансової глибини економіки, який являє собою відношення банківських кредитів до валового внутрішнього продукту (рис. 1).

Водночас, аналізуючи тенденції на графіку 1 перед кризою 2008-2009 років високі темпи зростання кредитування були драйверами зростання ВВП, а після кризи – одним із основних резервів відновлення економічного зростання. Аналізуючи тенденції в період кризи 2014-2017 років та після цієї кризи, приріст відношення кредитів до ВВП суттєво знизився, а економіка втратила внутрішні резерви для відновлення, про що свідчать дані темпів приросту ВВП у 2018-2020 роках. Відтак, Національному банку України варто звернути увагу на існуючі тенденції та спрямувати свою політику на стимулювання кредитування реального сектору національної економіки.

В економічній науці, з огляду на тенденції банківського кредитування економіки України, виділяють декілька причин, які негативно позначилися на кредитній активності вітчизняних банків, серед яких основними є такі, як: високі процентні ставки центрального банку; зростання проблемної заборгованості; та зниження кредитоспроможності позичальників [6; 3; 7; 1].

Рис. 1. Динаміка відношення банківських кредитів до ВВП та темпів приросту ВВП України у 2005-2020 роках

*Розраховано автором за даними Національного банку України [5] та Державної служби статистики [4]

Ми погоджуємося з такими причинами, однак, вважаємо, що вони не є кінцевими і найважливішими, а тому розглянемо детально кожну із них.

Так, традиційна причина, яка полягає у підвищенні процентних ставок за кредитами рефінансування в умовах таргетування інфляції породжує ще одну причину – підвищення процентних ставок за депозитними сертифікатами, тобто за тими операціями центрального банку, що спрямовані на абсорбцію надлишкової ліквідності банків з метою зниження їх кредитної активності. В такому випадку не лише підвищення процентних ставок за кредитами рефінансування призводить до обмеження кредитної активності банків, але й підвищення ставок за депозитними сертифікатами провокує «ефект витіснення», адже в умовах дисбалансів в економіці, депозитні сертифікатами центрального банку є безризиковими інструментами розміщення банківських активів.

Слід зазначити, що з метою пом'якшення наслідків пандемії COVID-19 процентні ставки було знижено до 8,4% за кредитами рефінансування і до 6,9% за депозитними сертифікатами, однак при цьому кредитування економіки не збільшилося, а навпаки зменшилося. Такі тенденції були зумовлені низьким рівнем рентабельності підприємств, які навіть за середніх ставок за банківськими кредитами на рівні 10,3% не мали змоги залучати банківський кредит на вигідних умовах (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка процентних ставок за кредитами та операційної рентабельності підприємств України у 2010-2020 роках

*Розраховано автором за даними Національного банку України [5] та Державної служби статистики [4]

Аналізуючи дані рисунку 2 потрібно зауважити, що в 2010-2013 роках операційна рентабельність підприємств також була нижчою за банківські процентні ставки, однак потрібно розуміти, що в цей період банки не мали альтернативних джерел розміщення коштів, а тому кредитували підприємства під вищу процентну ставку і нижчі вимоги до кредитоспроможності, що було важливим фактором розвитку кредитування до 2014 року.

Сьогодні, існуючі процентні ставки за депозитними сертифікатами забезпечують банкам необхідний рівень прибутковості і дестимулюють кредитування підприємств в умовах пандемічних шоків.

В 2020 році, не зважаючи на зниження процентних ставок за депозитними сертифікатами овернайт, обсяг і частота розміщення банками вільних коштів суттєво збільшилася порівняно з 2019 роком.

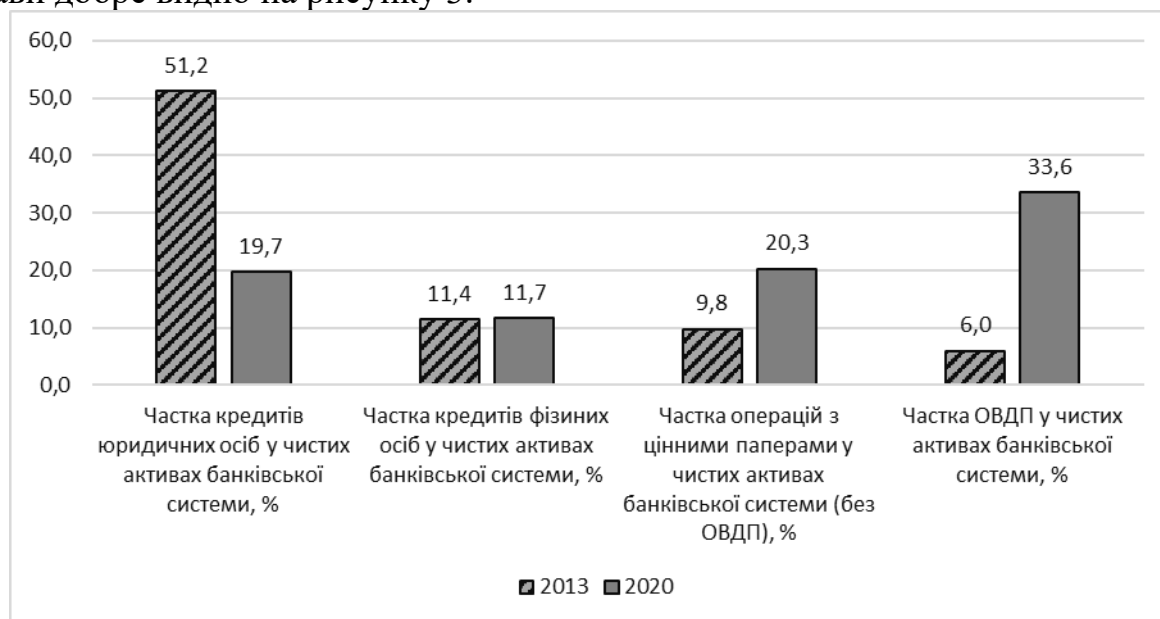
Такі тенденції свідчать про наявність проблем, які не стосуються процентної політики Національного банку України. Серед таких проблем ми вбачаємо надмірні вимоги щодо кредитоспроможності позичальників в Україні.

Таким чином існуючі нормативні вимоги Національного банку України до розрахунку кредитного ризику хоча й відповідають стандартам Базельського комітету з банківського нагляду, однак не відповідають існуючій макроекономічній ситуації та специфіці ведення банківського бізнесу, адже раніше при оцінці кредитоспроможності корпоративних клієнтів банки враховували певну частку неофіційних доходів, адже рівень тіньової економіки України за оцінками МВФ складає 30-35%.

Виходячи з цих причин, активізація кредитування економіки України, зокрема її реального сектору є можливим лише в сегменті високорентабельних

галузей (однак, потрібно розуміти, що такі галузі кредитів не потребують), а кредитування інших галузей потребує державної підтримки. Певний рівень такої підтримки банки і позичальники отримують за мови реалізації державної кредитної програми 5-7-9%.

Окрім проаналізованих вище причин уповільнення банківського кредитування національної економіки варто зауважити, що до ефекту витіснення призводить й політика Уряду в сфері залучення внутрішнього державного боргу під високі ставки дохідності ОВДП. Ефект від таких дій держави добре видно на рисунку 3.

Рис. 3. Деякі показники активності вітчизняних банків на кредитному та фондовому ринках у 2013 та 2020 роках

*Розраховано автором за даними Національного банку України [5]

Таким чином, замість того щоб стимулювати кредитування національних виробників та підвищувати ділову активність і економічне зростання, держава, через участь державних банків у викупі ОВДП, фінансує споживчі видатки державного бюджету за рахунок коштів вкладників.

Підсумовуючи аналіз сучасного стану банківського кредитування в Україні, можна зробити висновок про те, що національна банківська система поступово втрачає свої функції посередництва в кредиті та забезпечення ліквідністю економічних агентів. Основними негативними факторами на розвиток банківського кредитування є процентна політика Національного банку України, яка спрямована на регулювання індексу споживчих цін шляхом обмеження вільної ліквідності банківської системи через встановлення високих ставок як за кредитами рефінансування так і за депозитними сертифікатами. Нормативні вимоги НБУ щодо розрахунку банками кредитного ризику є завищеними, адже не враховують національної специфіки розвитку економіки, як полягає у високій частці тіньового сектору, а також не враховують внутрішні та зовнішні політичні процеси, які визначають горизонти бізнес-планування. Політика Уряду в сфері внутрішньої боргової політики також має негативний

вплив на розвиток кредитування, адже високі ставки дохідності за ОВДП посилюють «ефект витіснення» приватних інвестицій, а можливість залучення державних банків до купівлі ОВДП мінімізує можливості реалізації широкомасштабної державної політики стимулювання кредитування реального сектору.

Для вирішення цих проблем та стимулювання кредитування реального сектору економіки Національному банку України варто послабити вимоги до розрахунку кредитного ризику, проявити більшу гнучкість в процентній політиці, орієнтуватися на динаміку кредитування та динаміку валютного курсу і грошової маси під час встановлення рівня процентних ставок, а не на індекс споживчих цін, кон'юнктуру якого визначають ціни на імпорتنі товари і адміністративно встановлені ціни на комунальні послуги. Разом цим необхідно зменшувати обсяги резервів за кредитними операціями та частку непрацюючих кредитів шляхом прямого викупу центральним банком частини непрацюючих активів. Іншими словами, для активізації банківського кредитування в Україні банківській системі потрібно перезавантаження як в частині менеджменту, так і в частині стратегічних орієнтирів розвитку.

Список використаних джерел

1. Дзюблюк О. В., Рудан В. Я. Проблеми банківського кредитування реального сектору в умовах кризових явищ в економіці України. *Банківська справа*. 2018. № 3-4. С. 22-48.

2. Криховецька З. М. Шляхи підвищення впливу кредитування на інвестиційні процеси в Україні. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія : Економіка. 2015. Вип. 11. С. 270-280.

3. Олійник А. В., Атаманова Ю. І. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 1. С. 135-141.

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua>.

6. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 42-49.

7. Стрільчук Ю. І. Факторний аналіз банківського кредитування населення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 12. С. 226-231.